

סימן ז

קריאה בספר תורה שלא לצורך (לילדים)

תורה שאני. כי למוד ברכות נחוץ לשם ברכה בזמנה, וה"ה לימוד ברכת התורה כדי שיברכוה בזמנה, אך קריאה בתורה עצמה לפני זמנה לא מצינו.

וצריכים אנו לעיין אם בכלל יש איסור בהוצאת ספר תורה וקריאה בו שלא לצורך מצוה, גם בלא ברכה.

ב. הוצאת ספר תורה וקריאה בו שלא לצורך מצוה

עי' ב"דרישה" (טויו"ד סי' ע"ד) שכתב על דברי הרא"ש שאין היום מצות כתיבת ספר תורה, אלא מצוה לקנות ספרים וחומשים ללמוד בהם, שעיקר המצוה היא הלימוד. וכסברתו נ"ל גם דעת הרמב"ם שפטר נשים ממצות כתיבת ספר תורה. ומתורצת קו' השאג"א סי' ל"ה, שהקשה מדוע אשה פטורה. ולסברת הרא"ש י"ל שמכיון שאשה אינה חייבת בתלמוד תורה בעצם, אלא רק כדי לדעת איך לקיים, לכן פטורה ממצות כתיבת ספר תורה. ועי' שו"ת בית הלוי (ה"א סי' י). ולדבריו נראה לומר שעיקר המצוה לא לכתוב ספר תורה אלא שיהיה לו ספר תורה. ובזה יובן מדוע מי שקונה ספר תורה כחוטף מצוה מן השוק ואע"פ שלא כתבו. כי העיקר שיהיה לו ספר תורה כדי ללמוד בו. וכדמות ראה לסברת הרא"ש יש להביא מעירובין (י"ג א'): "אבל גבי תורה דלהתלמד כתיבא".

וכ' ע"ז ה"דרישה" דכיון שאין נוהגים היום ללמוד בספר תורה, אלא בחומשים, הרי בזיון הוא לתורה לקרות בה שלא לצורך. ולכן אין מצוה היום לכתוב ספר תורה, כי בין כך ובין כך לא יוכל ללמוד בה. והט"ז חלק על זה. וצ"ע בטעמו, אי טעמו משום דכיון שקוראים בו לשם מצוה מקיימים בזה את מצות "ולמדה" שהיא לפי הרא"ש עיקר תכליתה של מצות כתיבת

ראשי פרקים

שאלה

- א. מצות חינוך קודם זמנה
- ב. הוצאת ספר תורה וקריאה בו שלא לצורך מצוה
- ג. גדר המצוה בקריאת התורה בציבור
- ד. לימוד תורה מתוך ספר תורה תשובה

שאלה

נדרשתי לאשר שאלוני היום (ג' סיון) אם מותר לקרוא בספר תורה לפני ילדי הגן בעשרת הדיברות. בלי ספק יש לזה ערך חינוכי כשמתכנסים ילדי כל הגנים בביהכ"ס לחוג את חג מתן תורה וקורין בפניהם בתורה, האם הדבר מותר?

א. מצות חינוך קודם זמנה

מסתבר שבעיקרון מדין חינוך מותר לקרוא לילדים בתורה בזמנה, אלא שצ"ע אם מדין חינוך יהיה מותר לקרוא בברכה, כי יש צורך במנין של גדולים, וגם כשמעלין קטן לתורה המדובר במנין של גדולים. וקטנים לבד אינם מניין ואינם יכולים לקרוא בברכה. אך מסתבר שאין בעצם הוצאת ספר תורה משום בזיון, אדרבה מצוה היא.

אלא שמסתפק אני, דעד כאן לא התירו מדין חינוך אלא בעת קיום המצוה, אך קודם לה מי שרי. ובשלמא בחג השבועות עצמו יהיה מותר להוציא ספר תורה לילדים, מדין חינוך, וכנ"ל. אך כמה ימים לפני חג השבועות, ספק הוא אם יש בזה מדין חינוך. אמנם בשו"ע (סי' רט"ו ס"ג) משמע דמותר ללמוד הברכות גם קודם זמנו, ואין בזה משום ברכה לבטלה. אולם הוצאת ספר

היא הלימוד, אלא כך תיקנו את הלימוד הציבורי שכאור"א חייב לקרוא והש"ץ יוציא. ובזה נפלה הראיה שהביא המהר"י ברונא בס' ק"ג שאינו יוצא י"ח תקנת "שנים מקרא ואחד תרגום" בשמיעת קריאת התורה בבית הכנסת, משום שקריאת התורה נועדה לשמיעה ולא לקריאה ומכאן הוכיח הציונים לתורה שעיקר הקריאה בתורה היא השמיעה. ואינו מוכרח, יתכן שדעת המהר"ב דכ"א חייב לקרוא, אך יוצא גם בשמיעה, משא"כ שנים מקרא ואחד תרגום שתקנו שיקרא בעצמו ובפיו ממש, שרק ע"כ מהני לזכרון, ולכן לא יוצא י"ח מדין שומע כעונה בקריאה בבית הכנסת. ובזה מובנת ראייתו של המהר"י ברונא מהגמ' בב"ב מ"ג ע"א דספר תורה לשמיעה קיימא, ודחאה הציונים לתורה שהרי זוהי המציאות ששומעים את הקורא בתורה, אך המצוה היא לקרוא. וי"ל אה"נ המהר"ב התכוין לומר שהמצוה לקרוא, אלא דבאמת לשמיעה קאי מצד המציאות, שיוצא י"ח מדין שומע כעונה.

והנה, אם המצוה היא לקרוא בתורה, זהו גדרו של לימוד התורה שכל אור"א חייב ללמוד תורה ותיקנו שהלימוד יהיה משותף ע"י קורא אחד בקול מתוך ספר תורה, והיתר שומעים ויוצאים י"ח כעונים כאילו קראו גם הם בספר התורה. ונמצא שספר התורה מיועד ללימוד תורה לכל אחד ואחד גם היום. אך אם המצוה היא לשמוע בלבד, י"ל שספר התורה אינו מיועד ללימוד אישי אלא רק לקריאה ציבורית (והדבר דומה להקהל ע"י מג"א סי' רפ"ד). מיהו מסתבר לומר שגם אם נניח כדעה זו יש מקום לומר שהמטרה היא לימוד תורה, אלא שהתקנה היתה שהציבור כולו ילמד ביחד ע"י שמיעה, אך יחיד הרוצה ללמוד מתוך ספר תורה יכול לעשות כן.

ד. לימוד תורה מתוך ספר תורה

מסתבר אפוא שגם להרא"ש מצות תלמוד תורה מתקיימת רק בספר תורה כשר כי כך היתה התקנה. ותקנת חכמים זו, לקרוא בספר תורה,

ספר תורה, או שהוא חולק על עצם הנחת ה"דרישה", שמכיון שהיום לא לומדים בספר תורה הוי בזיון, אלא הוא סובר דאף שלא נוהגים ללמוד בספר תורה, כי יותר קל ללמוד בחומשים עם נקודות, טעמים ופירושים, אך הרוצה ללמוד בספר תורה יכול ללמוד בו ואין בו משום בזיון.

(ועי' חת"ס יו"ד סי' רנ"ד. ואגב נעיר שאע"פ שהש"ך פסק כה"דרישה, הגר"א הכריע כהט"ז והב"י ולא כה"דרישה.)

ולכאורה ק' על סברת הרא"ש, לפי ה"דרישה" שעיקר מצות תלמוד תורה כיום אינה בספר תורה אלא דוקא בחומשים, ולכן אין היום מצות כתיבת ספר תורה, מדוע א"כ יש היום מצות קריאת ספר תורה בציבור בב' וה' ובשבת, הא עיקר התקנה היתה משום תלמוד תורה שהלכו במדבר שלשה ימים ולא מצאו מים, א"כ מצוה זו ניתן לקיימה היום בחומשים, ולמה מקפידים על ספר תורה כשר דוקא, אדרבה חומשים עדיפי? ואפ"ל דתקנת רבנן היתה לקרות בספר תורה דוקא, אע"פ שגם בימיהם יכלו לקרוא מתוך חומשים, חז"ל אסרו זאת משום כבוד הציבור. וצ"ל שמצות קריאת התורה היא מצות תלמוד תורה ציבורית, ולכן חייבה מתוך ספר תורה כשר שנכתב לשמה כמו הספר שנתן משה לישראל, ותקנה זו תקפה עד היום הזה. ולכן אנו אומרים בתחילת הקריאה או בסופה: "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל". אותו ספר שנכתב ע"י משה כהלכה, הוא הספר שאנו קוראים בו.

ג. גדר המצוה בקריאת התורה בציבור

ועי' "הר צבי" על טו"א ח' סי' קל"ט, ועי' "צינונים לתורה" כלל ט' שחקרו אם המצוה לקרוא או לשמוע. ולכאורה זהו ספקנו אם מצות הקריאה עיקרה הוא הלימוד, או הקריאה לכשעצמה. שאם המצוה ללמוד, גם בשמיעה יוצאים. ואם המצוה לקרוא, צריך כל אחד ואחד לקרוא בעצמו, או לצאת ע"י הקורא מדין שומע כעונה. אך אין הכרח לזה, יתכן שעיקר המצוה

מתוך ספר תורה, וציון גם לספר חסידים סי' ש"א וש"ו. וכן יש מנהג לקרוא בתורה בזמן חנוכת בית כנסת, או בזמן הכנסת ספר תורה. והאדר"ת הורה לקרוא פרשת וידוי בספר תורה (בלא ברכה), עי' בספרו "אחרית השנים". וכן מנהג חסידים לקרוא פרשת הנשיאים מתוך ספר תורה (הר צבי" אר"ח ס"ט). ועי' שו"ת "משיב דבר" בענין קריאה בספר תורה שלא לצורך, שהביא מירושלמי שאסור לקרוא בציבור בלא ברכה. מיהו ציבור קטנים אינו ציבור. וכבר הוכחנו שהמנהג אינו כהנצ"ב, אלא קורים בתורה בציבור גם ללא ברכה, כהט"ז והגר"א ולא כהפרישה והש"ך.

תשובה

מותר לציבור להוציא ספר תורה ולקרות בפניהם מן הספר, ולכן גם לילדי הגן מותר להוציא ספר תורה ולקרוא בפניהם, אך בלא ברכה.

נשארה בתוקפה גם היום, כי בקריאת ספר תורה בציבור אחד קורא מהספר והיתר עוקבים אחריו בחומשים, שיש בהם נקודות וטעמים וכולם שומעים ומבינים, בין אם נאמר שהמצוה היא בקריאה, ובין אם נאמר שהיא בשמיעה. וא"כ רק בספר תורה כשר אפשר לקיים מצות תלמוד תורה בציבור. ולכל יחיד ויחיד הקורא לעצמו עדיף החומש עם טעמים ופירושים על פני ספר תורה. אולם אם יחיד יודע לקרוא בספר תורה כשר, ללא נקודות וטעמים, הוא מקיים בספר תורה את מצות תלמוד תורה גם היום, ואין בכך שום בזיון לספר תורה. וא"כ שני הפירושים שפירשנו בדעת הט"ז הינם נכונים. יש בלימוד מתוך ספר תורה גם ערך של לימוד תורה, ובודאי ובודאי שאין בזיון לספר תורה מכך שלומדים בו, כי זה שלומדים מתוך ספר תורה בגלל קדושתו וכבודו, מרבים תורה בישראל. ועי' מג"א ס"ס רפ"ה בשם הרדב"ז דילמד

סימן ח

טעות בספר-תורה

נשתנה הענין אף שלא נשתנה במבטא כגון: "ונמצא" במקום "ונמצה", או "מאין יבמי" במקום "מאן יבמי", צריך להוציא אחרת. והנה "אפך" הוא לשון יחיד ו"אפיך" הוא לשון רבים, וא"כ יש כאן שינוי בענין וצ"ע אם הוריתי כדין.

ב. האם אף במשמעות כעס בלשון רבים

המעין בתנ"ך ימצא שבדרך כלל מופיעה המלה "אף" במשמעות של כעס בלשון יחיד, בעוד ש"אף" במשמעות טובה בלשון רבים. "ארך אפים" למשל הוא כמעט תמיד בלשון רבים. וכבר עמדו על כך חז"ל בעירובין (כ"ח א') ובב"ק (נ' א'). "אר" חגי 'ארך אף' מיבעי ליה? אלא ארך אפים לצדיקים, ארך אפים לרשעים".

ראשי פרקים*

- א. גדר טעות הפוסלת
- ב. האם אף במשמעות כעס בלשון רבים מסקנה

א. גדר טעות הפוסלת

בעשרה בטבת בזמן קריאת התורה מצא בני הרב עזריאל שיחי' טעות בספר תורה, שכתוב בו "שוב מחרון אפיך" (מלא יו"ד) במקום "אפך" חסר. והוריתי שלא להחזיר את הספר משום שאין כאן שינוי המובן בקרי, ואין אנו בקיאים בחסרות ויתרות וכמבואר בשו"ע או"ח סי' קמ"ג ס"ד.

מיהו המשנ"ב כתב שם בס"ק כ"ו דאם